

HARBIY XIZMATCHILARNI AXLOQIY-RUHIY RIVOJLANTIRISH OMILLARINING PSIXOLOGIK TAHLILI

Jamoat xavfsizligi Universiteti magistratura tinglovchisi Leytenant

Ne'matov Rixsitilla Bahodirjon o'g'li

Anotatsiya: *Urushda g'alabaga erishish harbiy, iqtisodiy va ma'naviy-siyosiy omillarga bog'liq bo'ladi. Urushni muvaffaqiyatli olib borish uchun uni jangovar texnika va qurollar, yaxshi tayyorgarlik ko'rgan qo'shin, yuksak malakali ofitserlar va boshqa narsalar bilan ta'minlash zarur*

Anotation: *Victory in war depends on military, economic, and spiritual-political factors. To wage war successfully, it is necessary to provide it with combat equipment and weapons, a well-trained army, highly qualified officers, and other things.*

Аннотация: *Победа в войне зависит от военных, экономических и духовно-политических факторов. Для успешного ведения войны необходимо обеспечить ее боевой техникой и оружием, хорошо обученной армией, высококвалифицированными офицерами и т. д.*

Kalit so'zlar: *ruhiy zo'riqish, ruhiy holatning izdan chiqishi, hatti-harakatlarni boshqara olmaslik, vaziyatlarni baholashda xatoliklarga yo'l qo'yish; vaqtini va joyini aniqlashdagi xatoliklar, reaksiyalar tezligi va aniqligining pasayishi, xotira va tafakkurning zaiflashuvi.*

Kirish

Quroli Kuchlar ma'naviy ruhining eng muhim tashkil qiluvchisi g'oyaviy-siyosiy jihat hisoblanadi. U narsa shaxsiy tarkibning g'oyaviy va siyosiy jihatdan qanchalik etukligida o'z ifodasini topadi. Bular g'oyaviy e'tiqodlilik, vatanparvarlik, dushmanlardan nafratlanish, baynalminallik, o'z burchi va

majburiyatini yuksak darajada anglash, shuningdek, galabaga erishish yoʻlida har qanday yoʻqotish va qiyits. chiliklarga chidab berishdir. Qurolli Kuchlar ruhining ahloqiy-jangovar tomoni esa quyidagilarda namoyon boʻladi:

- mustahkam bilim, koʻnikma va malakalarga ega boʻlish;
- jangovar mahorat;
- oʻz harbiy texnikasi va quroliga ishonch hissi;
- oʻz komandirlariga, oʻz-oʻziga va gʻalabaga boʻlgan ishonch;

Harbiy jamoa psixologiyasidagi axloqiy-jangovar komponent yuksak jangovar tayyorgarlik va jangovar qobiliyatni his qilishda va shuningdek, jangovar jipslikka erishishda, hujumkorlik va shijoatkorlik ruhida namoyon boʻladi. Qurolli Kuchlar ahloqiy ruhining psixologik tomoni shaxsiy tarkibdagi ahloqiy-siyosiy va jangovar sifatlarning mavjudligida namoyon boʻladi. Bundan tashqari harbiy xizmatchilardagi psixologik xususiyatlar, psixik jarayonlar, holatlar, munosabatlar, shuningdek, harbiy jamoaga xos xususiyatlar ham psixologik tomonini tashkil qiladi. Masalan: hozirgi paytda harbiy uchuvchi taxminan 30 ta psixologik va psixofiziologik sifatlarga ega boʻlishi lozim. Ulardan qaror qabul qilishdagi mustaqillik va tezkorlik, idrok va diqqat qobiliyatining yorqin namoyon boʻlishi, yaxshi fazoviy tasavvur va operativ xotira, sensomotor va aqliy koʻnikmalarni tezda egallash qobiliyati, yuksak emotsional irodaviy barqarorlik va hokazo. Uchuvchining bunday sifatlarni egallashi harbiy texnikani boshqarish va urush talablari bilan bogʻliq. Keyingi 30 yil ichida samolyotlardagi priborlar soni 10 marta, samolyotni boshqarish bilan bogʻliq operatsiyalarni amalga oshirish uchun ketadigan vaqt esa 6-7 marta qisqardi.

Harbiy telegrafchi ham quyidagi psixologik sifatlarga ega boʻlishi lozim

- ☐ morze belgilari asosida tovushlarni idrok qila olish qobiliyati;
- ☐ eshitish analizatorlarining tanlovchanlik qobiliyati;
- ☐ kuch va imkoniyatlarni vaqt hamda joylar boʻyicha toʻgʻri taqsimlay olish malakasi

- ☐ harakat reaksiyasining tezligi;
- ☐ umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasi.

Radiolakatsiya tizimi operatori esa quyidagi psixologik sifatlarga ega bo'lishi lozim:

- ☐ mas'uliyatni yuksak darajada his eta olish; batartiblik;
- ☐ stressga nisbatan barqaror munosabat;
- ☐ yaxshi kuzatuvchanlik qobiliyati;
- ☐ diqqatni uzoq vaqt bir joyga jamlay olish qobiliyati;
- ☐ yuksak operativ xotira;
- ☐ induktiv va deduktiv tafakkur qobiliyati
- ☐ ko'rish analizatorlarining yaxshi moslashuvchanligi.

Shuningdek, harbiy jamoani quyidagi ijtimoiy-psixologik sifatlarsiz ham tasavvur qilib bo'lmaydi:

- ☐ harakatlarning yuksak darajadagi uygunligi va ijtimoiy-psixologik jipslik;
- ☐ jangovar birodarlik va o'rtoqliq hissi;
- ☐ g'alabaga erishish yulida fikrlar va intilishlarni birlashtira olish;
- ☐ hujumga shiddat bilan kirishish va mudofaada sabot bilan tura olish;
- ☐ jamoada ko'pchilikning ozchilikning fikrlariga nisbatan bag'rikengligi.

Yuqorida aytilganlardan shu narsa ko'rinib turibdiki, harbiy jamoa psixologiyasi individual-psixologik va ijtimoiy-psixologik hodisalar yig'indisidan iborat. Qurolli Kuchlarda olib boriladigan ahloqiy-siyosiy, jangovar va psixologik tayyorgarliklar bir-biridan ajralmas jarayonlardir. Ushbu jarayonda axloqiy-siyosiy va jangovar tayyorgarlik etakchi hisoblanadi. Psixologik tayyorgarlik esa ikkala jarayonda shaklantiriladi. ya'ni, alohida psixologik tayyorgarlik mashg'ulotlari o'tkazilmaydi. Malumki, hozirgi vaqtda dunyoning bir qancha davlatlari ommaviy qirg'in qurollariga ega, jumladan, bizning hududimizga yaqin joylashgan Rossiya, Hindiston va Pokiston davlatlari ham yadroviy qurollarga ega, Ommaviy qirgin qurollarining mavjudligi, ularni ishlatish ehtimoli yoki bevosita harakatga solish

harbiy xizmatchilarda (aholida ham) bir qator psixologik holatlarning paydo bo'lishiga olib keladi:

- ruhiy zo'riqish;
- ruhiy holatning izdan chiqishi;
- hatti-harakatlarni boshqara olmaslik;
- vaziyatlarni baholashda xatoliklarga yo'l qo'yish;
- vaqtini va joyini aniqlashdagi xatoliklar;
- reaksiyalar tezligi va aniqligining pasayishi;
- xotira va tafakkurning zaiflashuvi.

Bu holatlarning hammasi urush vaqtida odamlarni va harbiy texnikani boshqarayotgan harbiy xizmatchining kasbiy imkoniyatlarini xavf ostiga qoldirishi mumkin. Agar zamonaviy harbiy qurollar va texnikaning jangdagi ishtiroki inson imkoniyatlarini bir necha marotaba oshirishini e'tiborga oladigan bo'lsak, u yo'l qo'yadigan xatoliklarning ham ko'lami shunga mos ravishda kattalashadi. Shunday qilib, zamonaviy urush talablaridan kelib chiqadigan bo'lsak, psixologik tayyorgarlikning vazifalaridan biri, harbiy xizmatchi psixikasining funksional ishonchliligini oshirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Бочкарева, В.В. *Психологическая устойчивость военнослужащих в экстремальных условиях службы*. — Москва: Воениздат, 2016.
3. Department of the Army. *Comprehensive Soldier and Family Fitness (CSF2) Program Overview*. — Washington, D.C., 2019.
4. Bundeswehr. *Psychologische Betreuung in der Bundeswehr*. — Berlin: Bundesministerium der Verteidigung, 2021.

5. Kim, H.S. & Lee, J.Y. *Emotional Resilience Training in the South Korean Military*. // *Asian Journal of Military Psychology*, 2022, Vol. 5(1), pp. 45–58.
6. Хусанов, А.Б. Олий ҳарбий таълим муассасаларида курсантларда психологик барқарорликни шакллантириш масалалари. // *Тошкент ҳарбий академияси илмий журнал*, 2021, №3, б. 22–29.
7. NATO. *Mental Resilience in Modern Armed Forces: Challenges and Solutions*. — Brussels: NATO Research Division, 2020.
8. Бобоев, С.Р. *Ҳарбий хизматчиларда стрессни бошқариш ва руҳий барқарорликни ошириш йўллари*. – Т.: “Ҳарбий нашр”, 2022.
9. World Health Organization (WHO). *Mental health promotion and resilience in military settings*. — Geneva: WHO Publications, 2019.